Bacheloroppgave

NTNU
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for medisin og helsevitenskap
Institutt for nevromedisin og bevegelsesvitenskap

Dahl, Tonje
Heksem, Hanne Nymark
Strongman, Beate Shanis Motland

Betydningen av arbeidsdeltakelse for mennesker med fysisk funksjonsnedsettelse

The importance of work participation for people with physical disabilities

Bacheloroppgave i Ergoterapi
Veileder: Tove Carstensen
Juni 2022

NTNU
Kunnskap for en bedre verden

Dahl, Tonje
Heksem, Hanne Nymark
Strongman, Beate Shanis Motland

Betydningen av arbeidsdeltakelse for mennesker med fysisk funksjonsnedsettelse

The importance of work participation for people with physical disabilities

Bacheloroppgave i Ergoterapi
Veileder: Tove Carstensen
Juni 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for medisin og helsevitenskap
Institutt for nevromedisin og bevegelsesvitenskap

NTNU
Kunnskap for en bedre verden

Forord

Bacheloroppgaven i ergoterapi er den siste og avgjørende oppgaven. Etter tre år på studiet interesserte vi oss for arbeidshelse, arbeidsinkludering og hva arbeidsdeltakelse har å si for personer med fysiske funksjonsnedsettelser. Prosessen gjennom bacheloroppgaven har vært lærerik hvor anvendelse av faglitteratur, teori og dimensjoner har bidratt til en bredere forståelse over hva ergoterapeuters fagkunnskap og kjernekompetanse innebærer opp imot arbeidsdeltakelse. Det er i dag at vi med stolthet kan si at vi er ferdige med tre år på ergoterapistudiet. Denne bacheloroppgaven hadde ikke vært mulig å gjennomføre uten veiledning, råd og tilbakemeldinger fra vår veileder Tove Carstensen. Takk for gode innspill og godt engasjement rundt vårt arbeid.

Sammendrag

Tittel: Betydning av arbeidsdeltakelse for mennesker med fysisk funksjonsnedsettelse. **Hensikt:** Hensikten med denne litteraturstudien er å undersøke hvordan arbeidsdeltakelse har betydning for livskvaliteten til mennesker med fysisk funksjonsnedsettelse. **Innledning:** Mennesker med fysisk funksjonsnedsettelse opplever lavere livskvalitet på grunn av mindre muligheter for deltakelse i meningsfylt arbeid. Vi benytter Occupational Justice og dimensjonene om doing, being, belonging og becoming for å forankre funnene i ergoterapeutisk teori. **Metode:** Metoden som anvendes er scoping review. Vi har forankret oppgaven i forskningslitteratur, selvvalgt pensumlitteratur og samfunnsrelevant litteratur. Oppgaven inkluderer tre kvalitative og to kvantitative artikler, litteratursøket er utført systematisk og i fagrelevante tidsskrift og databaser. **Resultat:** Vi kom frem til fire hovedkategorier: *Arbeidsdeltakelse, Tilrettelegging, Diskriminering og Helse*. Oppgavens hovedfunn er at deltakelse i meningsfylt arbeid er betydningsfullt for mennesker med fysisk funksjonsnedsettelse. **Konklusjon:** Studiene viser at deltakelse i meningsfylt arbeid og muligheten for økt livskvalitet avhenger av en følelse av mestring, stigmatisering og deltakelse i et tilrettelagt arbeidsmiljø. **Nøkkelord:** Mennesker med fysisk funksjonsnedsettelse, arbeid, livskvalitet, Occupational Justice, Doing, Being, Belonging og Becoming

Innholdsfortegnelse

Forord **0**

Sammendrag **0**

1.0 Innledning og bakgrunn **3**

Tema *3*

1.1 Samfunnsrelevans **3**

Manglende deltakelse i arbeidslivet *3*

Nasjonale føringer *4*

Ergoterapeutens rolle innenfor arbeidshelse *5*

1.2 Begrepsavklaring **6**

Fysisk funksjonsnedsettelse *6*

Meningsfylt arbeid *6*

Livskvalitet *6*

Avgrensninger *7*

Oppgavens struktur *7*

2.0 Teori **8**

Occupational justice *8*

De fire prinsippene for økt livskvalitet og arbeidsdeltakelse: *8*

Doing, Being, Becoming og Belonging *10*

3.0 Metode **11**

Scoping Review *11*

Datainnsamling *12*

Søkeprosessen *12*

Avgrensninger *13*

Inklusjons- og eksklusjonskriterier *14*

Kvalitativ og kvantitativ *14*

Analyse *15*

Etiske overveielser *15*

4.0 Resultat **17**

Arbeidsdeltakelse *19*

Tilrettelegging *20*

Diskriminering *21*

Helse *21*

5.0 Diskusjon **23**

Arbeidsdeltakelse *23*

Tilrettelegging *24*
Diskriminering *25*
Helse *26*
Ergoterapeutens rolle *27*
Metodiske betraktninger *28*

6.0 Konklusjon 28

7.0 Litteraturliste: 30

1.0 Innledning og bakgrunn

Formålet med denne bacheloroppgaven i ergoterapi, er å belyse om arbeidsdeltakelse har en betydning for livskvaliteten til mennesker med fysisk funksjonsnedsettelse. Gjennom å redegjøre for meningsfylt arbeid og samfunnets holdninger ønsket vi å se om disse faktorene hadde en sammenheng på individenes arbeidsinkludering og arbeidstilfredshet. Målet med temaet og problemstillingen er å bidra til en forståelse om arbeid kan være en helsefremmende faktor for brukergruppen.

Tema

Det overordna temaet for bacheloroppgaven er arbeidshelse. Vi har valgt å se på arbeidshelse på lik linje med helsefremmende arbeid som defineres av Engeset (u.å) som "*en prosess som gjør folk i stand til å bedre og bevare sin helse"* (s. 26). Det er gjennom arbeid en utvikler identitet og helse (Ergoterapeutene, 2017, s. 3). Vi har gjennom problemstillingen vært opptatt av å se hvordan helsefremmende- og meningsfylt arbeid, kan ha betydning for livskvaliteten og helsen til mennesker med fysisk funksjonshemming. Ved å lese faglitteratur har vi funnet ut at arbeid er en aktivitet som er viktig for flere med fysisk funksjonsnedsettelse, mens for noen kan arbeidsdeltakelse ha mindre betydning.

1.1 Samfunnsrelevans

Her skal vi presentere samfunnsrelevansen til temaet i denne bacheloroppgaven. Med samfunnsrelevansen ønsker vi å vise til hvorfor det er viktig å belyse dette temaet med nasjonale føringer og relevant faglitteratur.

Manglende deltakelse i arbeidslivet

For at mennesker med fysisk funksjonsnedsettelser skal få muligheten til å delta i arbeidslivet er det behov for tilrettelegging. Tilrettelegging er helsefremmende arbeid som bidrar til å tette gapet mellom arbeidsplassen krav og arbeidstakers forutsetninger. Manglende tilrettelegging ved arbeidsplassen kan være diskriminering (Arum, 2011, s. 13). Ved å bli holdt utenfor arbeidslivet frarøves individet tilgangen til noen av de sosiale institusjonene som er nødvendige for å kunne utvikle seg, trives og oppnå sitt potensiale (Skarstad, 2019, s.51). I Barn, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2013) står det:

> *Med "diskriminering på grunn av nedsatt funksjonsevne" menes enhver forskjellsbehandling, utelukkelse eller innskrenkning på grunn av nedsatt funksjonsevne […]* (s. 34).

Mennesker med fysisk funksjonsnedsettelse kan ha utfordringer med å delta i arbeid. Noen av utfordringene kan skyldes holdninger og at noen arbeidsgivere kan være skeptiske til brukergruppens arbeidsevne. Dette kan resultere i at virksomheter går glipp av verdifull kompetanse fordi arbeidsgiver unngår å ansette mennesker med fysisk funksjonsnedsettelse (Svalund & Hansen, 2013, s.57).

I avisartikkelen skrevet av Lund (2021) kom det frem at Johannes (26) ikke fikk jobben fordi arbeidsgiver mente at det ikke var forsvarlig å ansette han grunnet hans funksjonsnedsettelse. Studien Lund (2021) referer til påpeker at 22% av de uten funksjonsnedsettelser som søker arbeid blir innkalt til jobbintervju, mens 12% av de som søker og har en funksjonsnedsettelse blir innkalt til jobbintervju. Det fortelles videre at dette er et tap for samfunnet, da arbeidsmarkedet mister verdifull kompetanse og arbeidskraft. Johannes hadde søkt på omtrent 70 stillinger, og forteller at det er tøft å kjempe for egen rett til å jobbe.

Nasjonale føringer

I Norge har vi nasjonale føringer som skal bidra til likestilling, et inkluderende arbeidsliv og hindre diskriminering iblant annet *Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv* (IA-Avtalen), *Lov om likestilling og forbud mot diskriminering* (Likestillings- og diskrimineringsloven) og *Lov om folkehelsearbeid* (Folkehelseloven). IA-avtalen skal bidra til å bedre arbeidsmiljøet, styrke jobbnærværet, forebygge og redusere sykefravær og hindre utstøting og frafall i arbeidslivet. Et viktig virkemiddel i avtalen er partssamarbeidet og samarbeidet mellom ledelse, tillitsvalgte og vernetjenesten på lokalt nivå (IA-avtalen, 2019).

Lov om likestilling og forbud mot diskriminering har et formål om å fremme likestilling og hindre diskriminering på grunn av blant annet funksjonsnedsettelser. Med likestilling menes likeverd, like muligheter og like rettigheter. Loven skal bidra til å bryte ned samfunnsskapte barrierer, og hindre at nye skapes (Likestillings- og diskrimineringsloven, 2017). *Folkehelseloven* skal bidra til en samfunnsutvikling som fremmer befolkningens helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold og bidra til å forebygge psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse (Folkehelseloven, 2011). Kommunene i Norge er lovpålagt å bidra til en samfunnsutvikling som fremmer god folkehelse, inkludering og trivsel. Loven skal således

befeste retten til at mennesker med fysiske funksjonsnedsettelser skal kunne oppnå bedre helse, økt trivsel og bedre sosiale- og miljømessige forhold, samt forebygge sykdom i form av å delta i meningsfylt arbeid, noe som vil bedre livskvaliteten (Folkehelseloven, 2011).

Med utgangspunkt i den overnevnte samfunnsrelevansen, samt vår interesse for arbeidshelse for mennesker med fysisk funksjonsnedsettelse, har vi utarbeidet denne problemstillingen: *Hvordan kan meningsfylt arbeid ha betydning for livskvaliteten til mennesker med fysisk funksjonsnedsettelse?*

Ergoterapeutens rolle innenfor arbeidshelse

Ergoterapeuter er opptatt av meningsfull aktivitet, i denne sammenheng meningsfullt *arbeid.* For ergoterapeuter vil arbeidet med arbeidsdeltakelse for mennesker med fysiske funksjonsnedsettelser være en viktig del av vår yrkespraksis. Arbeidsmarkedet og ergoterapeuter i Norge har nasjonale føringer å forholde seg til, i tillegg arbeider ergoterapeuter med fokus på aktivitet i hverdagen og ser et samspill mellom aktivitet, person og omgivelser (Ness, 2017). Arbeid er et bredt felt hvor ergoterapeuten bør ha en større rolle for at flere skal få tilgang til arbeidsmarkedet. Vi mener at ergoterapeuter bør jobbe for arbeidsdeltakelse på både kommunalt- og systemnivå, med å påvirke tilrettelegging og diskriminering ved hjelp av vår kunnskap om universell utforming og samspillet mellom person, aktivitet og omgivelser, vil trolig flere mennesker kunne delta i arbeid.

1.2 Begrepsavklaring

I dette kapittelet forklarer vi relevante begreper knyttet til valgt problemstilling. Vi vil forklare disse begrepene og betydningen de har innenfor ergoterapifaget.

Fysisk funksjonsnedsettelse

Nedsatt funksjonsevne eller funksjonsnedsettelse beskrives i Tuntland (2011) som tap av, skade på eller avvik i en kroppsdel. Tuntland (2011) skriver videre at det avhenger av funksjonsnedsettelsens art og alvorlighetsgrad, så samt som situasjonen og i hvilken grad omgivelsene er tilrettelagt for hvorvidt man er funksjonshemmet eller ei (s. 39). Tradisjonelt har funksjonshemning blitt sett på som en egenskap ved individet - *den funksjonshemmede personen* (NOU 2001: 22, S. 6). I denne oppgaven skal vi sette søkelys på den relasjonelle- og sosiale forståelsen av funksjonshemning. Altså at funksjonshemning skyldes et misforhold mellom personens forutsetninger og samfunnets krav, fordi at samfunnet ikke er tilpasset alle og dermed er funksjonshemming et samfunnsskapt problem (Tuntland, 2011, s. 37).

Meningsfylt arbeid

Heen (2008) forteller at arbeid er en betegnelse på alle aktiviteter som er organisert og som blir utført som lønnsarbeid, men at det også kan være aktiviteter utenfor et organisert arbeidsmarked (s. 34). Dette kan tolkes dithen at frivillig arbeid også blir sett på som arbeid. Ifølge Taylor (2017) kan verdien av meningsfull aktivitet, eller meningsfylt arbeid, ha betydning for personens livskvalitet. Ser vi nærmere på hva aktivitet betyr fra et ergoterapeutisk perspektiv, kan en se at utførelse av en aktivitet oppstår når personen selv har et ønske, behov eller er motivert til å utføre handlingen (s. 12). Ifølge Aasgaard & Langdal (2015) er meningsfull aktivitet individuelt bestemt, hvor valget av aktivitet er preget av aktivitetens verdier, personlige overbevisninger og personens livssyn (s. 126-127).

Livskvalitet

Fra et ergoterapeutisk perspektiv blir "Quality of life" definert av Peoples (2017) som det å få muligheten til å velge å delta i aktivitet som gir håp, motivasjon, utvikling av mening og tilfredshet, og som fremmer helse, gjennom det en gjør (s. 28). Livskvalitet handler om hvordan mennesker opplever eget liv og begrepet kan deles inn i objektiv- og subjektiv livskvalitet. Den objektive livskvaliteten handler om materielle levekår, helsetilstand, funksjonsevne, arbeidsoppgaver og fritidsaktiviteter (Nes, 2019). Mens den subjektive livskvaliteten, som vi

har valgt å legge vekt på i vår problemstilling, handler om hvordan den enkelte oppfatter eget liv og helse. Det omfatter positive følelser, vurderinger og opplevelsen av god utførelseskapasitet. Den subjektive livskvaliteten er individuell og kan også oppleves som positiv selv om man er syk eller har andre helseplager. Livskvalitet påvirkes av mange ulike faktorer som for eksempel personlighet, sosial støtte, negative og positive livserfaringer, kultur, økonomi og samfunnsforhold (Nes, 2019).

Avgrensninger

Vi har valgt å forholde oss til *fysisk funksjonsnedsettelse* i denne oppgaven. Dette på grunn av at vi ønsker å se på mangfoldet av mennesker med fysiske funksjonsnedsettelser fremfor å velge ut en spesifikk diagnose, sykdom eller lidelse. Som nevnt tidligere i oppgaven er fysisk funksjonsnedsettelse tap av, skade på eller avvik i en kroppsdel, som avhenger av funksjonsnedsettelsens art og alvorlighetsgrad (Tuntland, 2011, s. 39).

Oppgavens struktur

I denne oppgaven følger vi IMroD for å strukturere oppgaven (Dalland, 2017, s.163-164). Videre i denne oppgaven starter vi med å presentere teorien og dimensjonene vi har brukt for å svare på problemstillingen. Deretter presenterer vi anvendt metode og hvordan vi har arbeidet med litteratursøk. Vi skriver også om etiske overveielser vi har gjort underveis i arbeidet. Det vil også bli presentert funn fra relevante artikler som vi senere diskuterer opp imot teori og samfunnsrelevans. Bacheloroppgaven blir avsluttet med metodiske betraktninger og en konklusjon hvor vi oppsummerer refleksjonene og svarer på pr

2.0 Teori

Occupational justice

Vi vil gjennom aktivitetsperspektivet Occupational justice (OJ) og dimensjonene om doing, being, becoming og belonging (DBBB), forklare hvordan disse kan påvirke livskvaliteten til mennesker med fysisk funksjonsnedsettelse gjennom deltakelse i meningsfullt arbeid. OJ forholder seg til urettferdigheten i samfunnet, altså fra et samfunnsperspektiv og DBBB er basert på hvordan deltakelse i aktivitet påvirker individet.

Occupational Justice betyr retten til aktivitet og deltakelse (Stadnyk et al., 2010, s. 316). Dette samsvarer med ergoterapiens vektlegging av aktivitet og deltakelse. Perspektivet og teorien viser blant annet hvorfor enkeltindivider, og grupper for eksempel kan oppleve ekskludering fra aktivitet og deltakelse i samfunnet (Stadnyk et al., 2010. s. 330). Teorien fremstiller hva som er viktig for at utsatte grupper skal føle på mestring, mening og tilfredshet gjennom aktivitet og deltakelse. Dette blir illustrert ved å ta høyde for fire ulike prinsipper (Stadnyk et al., 2010, s. 321-325). Grunnen for valgt teori er at OJ skal bidra til å fremme rettferdighet, likestilling og empowerment gjennom å muliggjøre deltakelse i aktiviteter for å øke helse og livskvalitet (Stadnyk et al., 2010, s. 321). Med utgangspunkt i problemstillingen har vi derfor valgt å inkludere aktivitetsperspektivet for å se om det finnes en sammenheng mellom arbeidsdeltakelse og økt livskvalitet.

De fire prinsippene for økt livskvalitet og arbeidsdeltakelse:

Empowerment through Occupation er det første prinsippet i Occupational Justice. Prinsippet omhandler at en gjennom aktivitet og deltakelse får kontroll over eget liv. I følge Stadnyk et al. (2014) utvikles "empowerment" gjennom aktivitet og deltakelse, dette gjennom utvikling av følelser som indre drivkraft, motivasjon, mening, selvsikkerhet, identitet og glede (s. 322). For å få forståelse av begrepet empowerment forteller Stadnyk et al. (2014) at konsekvensen av å ikke gjøre noe, altså ikke delta i aktivitet vil føre til disempowerment. Som en konsekvens av disempowerment kan personer oppleve blant annet aktivitetsdeprivasjon og utfordringer med aktivitetsbalansen (s. 322). Stadnyk et al. (2014) forteller videre at empowerment gjennom aktivitet og deltakelse er avhengig av hvordan personen opplever selve aktiviteten. Dersom aktiviteten i seg selv, eller aktivitetsutførelsen skaper tilfredstillelse og mestring, vil personen føle seg "empowered" (s. 322).

Det andre prinsippet i Occupational Justice er *Inclusive Classification of Occupations.* Dette prinsippet viser til viktigheten av at all aktivitet skal bli sett på som like meningsfullt. Stadnyk et al., (2014) eksemplifiserer prinsippet ved å sammenligne ordinært arbeid, og frivillig arbeid. Deltakelse i ordinært arbeid gir mennesker livstilfredshet og økt livskvalitet, da de anser det som en viktig aktivitet å delta i. Den samme effekten kan enkelte få av frivillig arbeid. Selv om en ikke får betalt for arbeidet en utfører, kan det likevel gi personen livstilfredshet og økt livskvalitet, fordi det er en aktivitet personene selv anser som meningsfull (s. 323). Dette mener vi beskriver viktigheten av å ikke stigmatisere aktiviteter, selv om aktiviteten ikke oppleves som viktig for noen, kan den ha stor betydning for andre.

Det tredje prinsippet i Occupational Justice er *Enablement of Occupational Potential.* Prinsippet tar for seg hvordan en kan tilrettelegge for muliggjørelse av aktiviteter, og deltakelse for å fremme personens aktivitetspotensial (Stadnyk et al., 2014, s. 323). Aktivitetspotensial blir definert som "*human capacity to engage in meaningful occupation [...]"* og kan forklares som personens aktivitetskapasitet til å gjøre det en er nødt til (må-aktiviteter), og har muligheten til å utføre (lyst-aktiviteter), for å bli den de ønsker (Wicks, 2011, s. 32). I følge Arum (2011) kan tilrettelegging bidra til å tette gapet mellom arbeidstakers forutsetninger, og omgivelsene i arbeidet (s. 13). Som nevnt kan deltakelse i arbeidslivet for mennesker med fysisk funksjonsnedsettelser være begrenset. Deres utførelseskapasitet og deltakelse blir ofte begrenset av at omgivelsene ikke er tilrettelagt etter deres behov og ønsker. Som en konsekvens av mangel på tilrettelegging fratar arbeidsmiljøet muligheten de har for å delta i arbeidslivet (Arum, 2011, s. 3).

Det fjerde og siste prinsippet *Diversity, Iclusion, and Shared Adventage in Occupational Participation* handler om å muliggjøre for aktivitet og deltakelse (Stadnyk et al., 2014, s. 324). Prinsippet tar for seg forståelsen av at alle mennesker er ulike, med blant annet forskjellige kulturelle bakgrunner, individuelle forskjeller innenfor kapasitet, og ulik aktivitetsutførelse (Stadnyk et al., 2014, s. 325). Sentralt i prinsippet er at alle mennesker er sosiale vesener, og blir sett på som medlemmer av en gruppe, hvor mangfold og inkludering blir verdsatt. Fokuset er å jevne ut fordelingen av hvem som deltar i aktiviteter, og dermed hindre at en bestemt aktivitet kun kan utføres av en bestemt gruppe. Menneskers ulikheter, skal dermed ikke definere deres rett til aktivitet og deltakelse (Stadnyk et al., 2014, s. 325).

Doing, Being, Becoming og Belonging

I teorien om DBBB skriver Wilcock & Hocking (2015) at begrepet Doing eller *gjør* er et synonym for aktivitet og handler om å skape sosial interaksjon og utvikle identitet gjennom det en gjør (s.134-135). I følge Wilcock & Hocking (2015) sies det at *å gjøre* er avhengig av omgivelsene du er i, aktivitetene du gjør og det personlige sosiale samspillet (s. 134-135). Omgivelsene er blant annet hvor du bor, utdanning, tidsaspektet og normer som er forventet av familie, kollegaer eller samfunnet rundt. Aktivitet innebærer utførelseskapasitet, lærte ferdigheter, frivillig og ordinært arbeid og kulturelle feiringer. Det personlige aspektet ved aktivitet handler om hvordan en føler rundt det en gjør og utfordringer knyttet til kommunikasjon og interaksjonsferdigheter (Wilcock & Hocking, 2015, s.134-135).

Det en *gjør* rundt menneskelig aktivitet er avhengig av regelmessig tid for stille selvrefleksjon. Tiden med selvrefleksjon er beskrevet som Being eller *å være* og er i hovedsak et personlig, heller enn sosialt aspekt av aktivitet. Denne perioden med selvrefleksjon skjer under planlegging, hvile og søvn. Det *å være* stammer fra tidligere erfaringer i aktivitet knyttet til gleder, vanskeligheter og oppnåelser. Gjennom *å være* vil en kunne oppdage seg selv og egen rolle gjennom å eksistere, tenke og reflektere over ønsker og behov en har for eget liv (Wilcock & Hocking, 2015, s. 135).

Individer og samfunn forandres ut fra hva de *gjør*, dette beskrives som Becoming eller *å bli*. *Å bli* handler om vekst og utvikling, utnytte potensial, forsterke muligheter og skjer i alle aktiviteter en deltar i enten alene eller sammen med andre. Utfallet av opplevelsen er avhengig av individet, gruppen, samfunnet og omgivelser (Wilcock & Hocking, 2015, s.137). Når en deltar i aktivitet med andre mennesker, skapes det en tilhørighet i en gruppe. Begrepet som brukes for å beskrive dette aspektet av aktivitet er Belonging eller *å høre til*. Det handler om å høre til, ha relasjoner, kontekst og kontakt med andre samt å bidra og være en del av noe større enn seg selv. Dette innebærer alle aktiviteter som skjer sammen med andre, for andre og som en del av en familie, et samfunn, gruppe eller en organisasjon (Wilcock & Hocking, 2015, s. 137).

Dynamisk balanse- Doing, Being, Becoming og Belonging

Et sentralt element for god helse og livskvalitet er en dynamisk balanse mellom doing og being. Det å bli det en person ønsker *å bli* eller *oppnå* er avhengig av både elementet *å gjøre* og *å være* (Wilcock, 1999, s. 6). For å ha muligheten til *å bli* eller *oppnå* noe, må man *gjøre* og *være*. For eksempel om et menneske ønsker å bli en arbeidstaker, må en jobbe, og gjennom å jobbe kan en bli en arbeidstaker. Mennesker med en fysisk funksjonsnedsettelse er avhengig av aktivitet for å kunne bli noe annet enn bare et menneske med en fysisk funksjonsnedsettelse, gjennom doing og being får de mulighet til å bidra til samfunnet og utvikle egne sosiale ferdigheter som kreves for å kunne bli den de ønsker å bli.

3.0 Metode

Scoping Review

Bacheloroppgaven er forankret i metoden Scoping Review. Scoping Review er en strukturert metode for å identifisere, analysere, oppsummere og presentere litteratur funn om et bestemt tema. Ved å følge den strukturerte metoden vil vi få en generell oversikt over litteraturen vi innhenter og en mer detaljert forståelse av temaets litteratur. Metoden vil gi oss en oversikt over forskning som allerede eksisterer, samt en forståelse av kunnskapshullene innen vårt tema. Metoden har et rammeverk bestående av fem trinn som skaper en bred kunnskapsoversikt over tema (Mckinstry, Brown, & Gustafsson, 2014, s.58-59).

McKinstry et al. (2014) poengterer viktigheten av å definere forskningsspørsmålet, i vårt tilfelle problemstillingen. Dette bør avklares i *første trinn* hvor problemstillingen skal ha en viss bredde slik at en gjennom litteratursøkene vil få treff som vil gi en bred og dyp kunnskapsforståelse av det relevante temaet (s.60). *I trinn to* innhentes relevante studier gjennom blant annet søk i ulike databaser, tidsskrifter og nettsider til relevante organisasjoner. Her bør søkene avgrenses med år for publikasjon for å kunne innhente nyere og relevant forskning. Det skal i dette trinnet også settes inklusjons- og eksklusjonskriterier som må dokumenteres i den endelige oppgaven slik at leseren kan avgjøre reliabiliteten og kvaliteten på oppgaven. Søkene resulterer ofte i et stort antall studier, der store deler ofte er irrelevante (McKinstry et al., 2014, s.60).

Følges metoden i Scoping Review benytter en i *trinn tre* eksklusjons- og inklusjonskriteriene til å skille ut studier som ikke er relevante. For å kunne foreta denne utvelgelsen må en lese og fastslå om de er kvalifisert for inkludering. I dette trinnet stoppes også prosessen med litteratursøk og en fortsetter arbeidet med finkjemming av innhentet data (McKinstry et al., 2014, s.60). *Trinn fire* blir ifølge McKinstry et al. (2014) merket som *datautvinning*. Dette innebærer gjennomgang og tolkning av data opp mot problemstillingen. Et rammeverk for gjennomgangen er nødvendig for å kunne systematisere funn som for eksempel forfatter, publiseringsår, tidsskrift, formål og funn. Dette kan videre organiseres og presenteres i en tabell (s. 60). *Trinn fem* har som mål å gi en oversikt over alle relevante funn som er samlet inn. Disse funnene syntetiseres ikke, men kan grupperes ut i temaer. I dette stadiet samler, oppsummerer og legges frem resultatene fra de tidligere trinnene (McKinstry et al., 2014, s.60).

Datainnsamling

Vi har utført litteratursøk i ulike databaser og innhentet fagfellevurderte artikler. Det vil komme beskrivelser på avgrensninger vi har gjort, inklusjon og eksklusjonskriterier, forklaring på kvalitativ og kvantitativ forskning og en metodeanalyse. Vi har også valgt å inkludere et kapittel om etiske overveielser.

Søkeprosessen

I arbeidet med å innhente forskningsartikler tok vi i bruk ulike databaser og ergoterapeutiske tidsskrift. Vi startet med å søke i databasen Oria som er en database hvor en kan innhente artikler som er godkjent av Norske fagbiblioteker, med mulighet for å søke i samlingen til alle norske universitet- og høgskolebibliotek (Oria, 2022). En annen database vi anvendte var PubMed. PubMed inneholder artikler som omhandler medisin og helsevitenskap. I og med at dette er en bachelor i ergoterapi, hvor problemstillingen inneholder helsefremmende arbeid, anså vi PubMed som en gunstig database å benytte seg av. For å sikre et bredere ergoterapeutisk perspektiv, valgte vi å søke direkte inn i disse ergoterapeutiske tidsskriftene; Journal of Occupational Science, Journal of Australian Occupational Therapy, og Scandinavian Journal of Occupational Therapy.

Før søkene og bruk av bestemte søkeord, skisserte vi søkeordene innenfor PICO skjemaet. PICO bidrar til å gi struktur for litteratursøket knyttet opp mot problemstillingen. P'en står for "Population, Problem", I'en står for "Intervention", C'en for "Comparison", og O for

"Outcome" (Helsebiblioteket, 2016). Med bakgrunn i vår problemstilling utformet vi tabellen nedenfor.

Figur 1: PICO tabell

PICO	Vår problemstilling	Søkeord
Population	Personer med fysisk funksjonsnedsettelse	Physical disabilities, disabilities, impairments, physical impairment, Adult, Young adults, Adolecent
Intervention	Ordinært/frivillig arbeid	Work, Labours, Paid-employment
Comparison	Ikke relevant i vår oppgave	
Outcome	Livskvalitet	Life satisfaction, Quality of life

Vi gjennomførte søkene ved å for eksempel skrive inn *"physical impairments" employment* work* "quality of life" adolescent* i Oria, vi avgrenset søket med fagfellevurderte og engelske artikler, årstall 2012-2022, dette ga 879 treff. Av dette søket fant vi én relevant artikkel.

Figur 2: Utdrag søketabell, se vedlegg 1

Database	Søkeord	Avgrensning og treff	Tittel	Forfatter
Oria	"physical impairments" employment* work* "quality of life" adolescent	Treff: 879 Avgrensning: Fagfellevurdert 2012-2022 Engelsk Artikler	Why work? Disabilitiy, family care and employment	Fiona Carmichael & Harriet Clarke

Avgrensninger

For å finne relevant forskningslitteratur til problemstillingen benyttet vi bestemte avgrensninger for søket. Vi avgrenset søkene med fagfellevurderte forskningsartikler. En fagfellevurdert forskningsartikkel er vurdert og godkjent av flere upartiske eksperter innenfor fagfeltet, noe som kvalitetssikrer forskningen som er gjort (Utdanningsforskning.no, 2016). Vi avgrenset også søket med publiseringsår fra 2012 til 2022, da dette inneholder forskningslitteratur 10 år tilbake i tid, noe vi anser som nyere forskning innenfor valgt tema. Vi brukte avgrensningene "artikler" og "engelskspråklig" i databasene for å utelukke artikler skrevet på andre språk enn engelsk. I databasen PubMed avgrenset vi med et spesifikt tidsskrift for å sikre funn av artikler innenfor ergoterapifaget.

Inklusjons- og eksklusjonskriterier

Etter å ha satt problemstillingen og begynt søkeprosessen, ble vi enige om hvilke kriterier som skulle ligge til grunn for utvelgelse av artikkel. Problemstillingens *populasjon* er personer med fysisk funksjonsnedsettelse, dermed var fysisk funksjonsnedsettelse et av kriteriene som var avgjørende for valg av artikler. Et annet inklusjonskriterie var at artiklene er rettet mot deltakelse i meningsfylt arbeid, som innebærer ordinært og frivillig arbeid. Vår problemstilling tar for seg hvordan meningsfull arbeidsdeltakelse for den bestemte brukergruppen vil ha betydning for deres livskvalitet, dermed var livskvalitet eller tilfredshet med livet i arbeidskontekst, et annet inklusjonskriterie som ble satt. Vi innhentet artikler med både kvalitativ og kvantitativ orientering. Dette gjorde vi for å gi oppgaven en dybde og bredde gjennom målbare enheter og brukergruppens egne erfaringer.

Vi valgte å ekskludere fokuset på én spesifikk diagnose, dette for å gjøre bacheloroppgaven samfunnsrelevant og vise til mangfoldet i samfunnet. Et viktig eksklusjonskriterie vi valgte å forholde oss til var geografisk område. Vi ønsket å finne artikler som omhandlet forhold som kan tilsvare de som eksisterer i Norge, derfor ekskluderte vi land utenfor Europa, men inkluderte Canada og USA som kan være relevante opp mot forholdene i Norge. Vi bestemte oss også for å ekskludere artikler som ikke fulgte IMRoD-Struktur. Artikler som omhandler barn og eldre ble også ekskludert da vi ønsker å fokusere på voksne mennesker med fysisk funksjonsnedsettelser.

Kvalitativ og kvantitativ

Vi har både innhentet kvalitativ- og kvantitativ forskning, dette for å kunne gi en god besvarelse på problemstillingen. Slik Dalland (2017) påpeker bidrar disse orienterte metodene til å gi en bedre forståelse av det samfunnet vi lever i for enkeltindivider, grupper og institusjoner (s. 52). De kvantitative artiklene gir et resultat, gjennom å vise til målbare enheter, som gir muligheten til å finne gjennomsnitt og prosentandeler for valgt brukergruppe (Dalland, 2017, s.53). Kvalitative artikler setter søkelyset på brukergruppens meninger, følelser og opplevelser som ikke kan tallfestes eller måles (Dalland, 2017, s.53). Kvantitative data fremstiller betydningen av arbeid for livskvaliteten til brukergruppen som deltar i meningsfylt arbeid. Forståelsen av hvorfor de opplever eller ikke opplever høy livskvalitet av meningsfylt arbeid får vi av funnene i de kvalitative artiklene. Når søkeprosessen var over hadde vi innhentet fem artikler, tre kvalitative og to kvantitative.

Analyse

Ifølge McKinstry et al., (2014) er det viktig å få en oversikt over relevante funn i det innsamlede datamaterialet (s. 60). For å sortere informasjonen i funnene valgte vi å starte prosessen med å lese og sortere ut relevant informasjon i hver og en artikkel opp imot problemstillingen. For å lettere skille ut viktige elementer fra artiklene valgte vi å skrive dem ut for å ha muligheten til å markere og notere underveis. Vi skrev hver for oss en lengre punktliste med relevant informasjon fra hver artikkel, som vi ønsker å ta med inn i bacheloroppgaven. Deretter valgte vi å sammenfatte dataene i de ulike artiklene i fellesskap og sortere dem i kategorier som er relevant for oppgaven. Dette gjorde vi gjennom å utarbeide et tankekart opp imot hver artikkel, for å lettere trekke tråder mellom fellesnevnere i funnene. Kategoriene vi endte opp med var *Arbeidsdeltakelse, Tilrettelegging, Diskriminering og Helse* da vi mener dette er temaene i våre hovedfunn. Underveis i arbeidet med å sortere ut relevante funn, diskuterte og tolket vi informasjonen for å sikre oss at funnene tilhørte riktig kategori. Vi vil i resultatdelen av oppgaven presentere relevant informasjon vi har trukket ut fra artiklene.

Etiske overveielser

Vi har vært nødt til å forholde oss til etiske overveielser underveis i arbeidet. Vi ønsket å fokusere på land som har et arbeidsmarked med en likhet til Norge. Vi hentet ut artikler fra Storbritannia, Polen, Tyskland, Nederland og Canada, som alle er medlemsland av OECD på lik linje med Norge. OECD er en organisasjon for økonomisk samarbeid og utvikling. Dette samarbeidet arbeider for å sikre økonomisk vekst og sosial trygghet for borgerne i medlemslandene (Utenriksdepartementet, 2012). Tyskland, Nederland og Polen er også medlemmer av EU, som betyr at disse landene blant annet samarbeider om å fremme fred, EUs verdier og innbyggernes velvære (European Union, u.å.). Studiene som er blitt gjort i disse landene kan ha et sammenligningsgrunnlag med hva norske innbyggere ville ha svart i lignende undersøkelser. Vi er innforstått med at det finnes kulturelle forskjeller og ulikheter innen velferdsordningene mellom disse landene og Norge, men vi antar at disse forskjellene ikke er av så stor betydning at det vil påvirke vår besvarelse.

En annen etisk overveielse vi har forholdt oss til i denne oppgaven er at vi har brukt artikkelen av Campen & Cardol, som er skrevet i 2009. Artikkelen inneholder motstridende funn sammenlignet med de andre artiklene. Vi mener at dette åpner opp for diskusjon om hvordan arbeid har betydning for livskvaliteten til mennesker med fysisk funksjonsnedsettelse. Vi har

tidligere nevnt at vi avgrenset søkene til artikler som går 10 år tilbake i tid, men valgte også å gjennomføre et søk uten avgrensninger som ga denne artikkelen.

4.0 Resultat

I denne delen vil vi hente ut resultater fra artiklene vi har funnet i litteratursøket. Det blir trukket frem relevante funn for ergoterapifaget og oppgavens problemstilling. Vi har sammenfattet våre funn i figur 3, og resultatet vil bli presentert videre i resultatkapittelet. Vi velger å kategorisere resultatene i *Arbeidsdeltakelse, Tilrettelegging, Diskriminering og Helse* for å få en bedre struktur på oppgaven videre.

Figur 3: Resultattabell

Forfattere	**Tittel**	**År**	**Tidsskrift**	**Hensikt**	**Metode og utvalg**	**Funn**
Creten Van Campen & Mieke Cardol	When work and satisfaction with life do not go hand in hand: Health barriers and personal resources in the participation of people with chronic physical disabilities.	2009	Elsevier Science	Identifisere faktorer som kan ha betydning på livskvaliteten til mennesker i og utenfor arbeid, med konisk og fysisk funksjonsnedsettelse	Kvantitativ studie med 1802 deltakere fra Tyskland. Aldersgruppe: 15 år og opp. Skriftlig undersøkelse via post.	- 44% av de med funksjonsnedsettelse følte på tilfredshet uten å være i arbeid. - De som er i frivillig arbeid scoret høyere på livskvalitet enn de som er i ordinært arbeid. - ⅓ del med fysisk funksjonsnedsettelse er ikke tilfreds med å stå uten jobb. - Den generelle befolkningen uten jobb scorer lavere på tilfredsheten med livet enn de personene med fysisk funksjonsnedsettelse.
Fiona Carmichael & Harriet Clarke	Why work? Disabilitiy, family care and employment	2020	Taylor & Francis	Fokuserer på meningsfullt arbeid og argumenterer for at rammene rundt arbeidslivet må utvides slik at det blir mer inkluderende for mennesker med	Kvalitativ undersøkelse med 49 deltakere. Semistrukturerte Intervju og fokusgruppeintervju Aldersgruppe 18-70 år	- Arbeid førte til selvtillit, struktur og sosial støtte, økonomisk sikker-het og uavhengighet. - Aktivitetsbalanse i arbeid - Støtte fra staten hindrer empowerment - Frivilligheten bidrar til ønsket karrierevei. - Feil type arbeid kan føre til negative konsekvenser - Arbeidsdeltakelse har betydning for sosialt nettverk.

				funksjonsnedsettelse.		
Karolina Pawłowska-Cyprysiak, Maria Konarska & Dorota Żołnierczyk-Zreda	Self-Perceived Quality of Life of People With Physical Disabilities and Labour Force Participation	2013	Taylor & Francis	Deltakernes egen oppfatning av livskvalitet og deltakelse i arbeid for personer med fysisk funksjonsnedsettelse.	Kvantitativ undersøkelse 4 forskjellige strukturerte spørreskjema hvor alle har ulik hensikt 426 deltakere med fysisk funksjonsnedsettelse Aldersgruppe: 18-65 år	- Tilrettelagt arbeid gir økt livskvalitet. - Tilrettelegging fremmer mestring. - Tilrettelagt arbeidsmiljø fjerner gapet mellom personens funksjons-nivå og omgivelsenes krav. - Lav livskvalitet for arbeidsledige med fysisk funksjonsnedsettelse
Sally Lindsay, Elaine Cagliostro, Joanne Leck & Jennifer Stinson	Career aspirations and workplace expectations among youth with physical disabilities	2021	Taylor & Francis	Utforske karriere ambisjoner for å se om det kan hemme eller fremme arbeidsdeltakelse for personer med fysisk funksjonsnedsettelse.	Kvalitativ undersøkelse med 44 deltakere Utført en gruppebasert kontroll studie og forsøksstudie. Aldersgruppe: 15-25 år	- Personer som hevder seg vil ha større mulighet til å adressere sine ønsker og behov på en arbeidsplass. - Utfordringer med å balansere hverdagsaktiviteter som egenomsorg og deltakelse i frivillig arbeid. - Tilrettelegging kan fremme deltakelse i arbeid. - Holdninger fra arbeidsgiver skaper begrensninger for arbeidstakers egen uttalelse om utførelseskapasitet.
Sally Lindsay, Emily Chan, Sara Cancelliere & Monika Mistry	Exploring how volenteer work shapes occupational potential among youth with and without disabilities: A qualitative comparison disabilities	2018	Taylor & Francis	Utforske fordeler og utfordringer ved deltakelse i frivillig arbeid for personer med fysisk funksjonsnedsettelse.	Kvalitativ undersøkelse Ble gjennomført 24 intervjuer til sammen, 12 deltakere uten fysisk funksjonsnedsettelse, og 12 deltakere med fysisk funksjonsnedsettelse Aldersgruppe: 17-24	- Deltakerne hadde utfordringer knyttet til å balansere arbeid og andre ansvarsområder, inkludert egenomsorg. - Tilrettelegging av transport influerte valget om å delta i frivillig ar-beid. - Stigmatisering og ekskludering hindret arbeidsdeltakelse. - Interesser og funksjonsnivå påvirker karrieremuligheter. - Frivillig arbeid utvikler bevissthet rundt deltakernes interesser og fer-digheter. - Meningsfylt arbeid (Ordinært) ble endret etter deltakelse i frivillig ar-beid. - Snu stigmatiserende holdninger om til noe positivt.

Arbeidsdeltakelse

Arbeid kan være en faktor som enten har en positiv eller en negativ betydning for livskvaliteten. I artikkelen fra Campen & Cardol (2009) kommer det frem at 44% av de med funksjonsnedsettelse følte på tilfredshet uten å være i arbeid. Ifølge resultatene vises det også til at ⅓ av deltakerne var tilfredse uten å delta i noen form for arbeid (s. 57-59). Dette er en motsetning til hva Cyprysiak, Konarska & Zreda (2013) sier om livskvalitet og arbeidsdeltakelse. Scoringen i artikkelen viser at deltakernes vurdering av livskvaliteten var lavest for de som var arbeidsledig (s. 188- 192). I artikkelen til Carmichael & Clarke (2020) trekker deltakerne frem hvordan ordinært arbeid ga en struktur i hverdagen og motvirket følelsen av isolasjon, samt at arbeid ga de et sosialt nettverk og holdt de opptatt og aktiv (s. 7-15). Den generelle befolkningen derimot, skåret lavere på tilfredsheten med livet, enn hva personer med fysisk funksjonsnedsettelse skåret i sammenheng med arbeid ifølge studien til Campen & Cardol (2009, s. 57-59).

Et interessant funn hos Carmichael & Clark (2020) viser til at noen form for arbeid kan være feil type arbeid, noe som kan føre til negative konsekvenser for livskvaliteten til mennesker med funksjonsnedsettelser. Studien konkluderer med at muligheten for arbeid er viktig, men at ikke alle typer arbeid er passende eller mulig å delta i. Artikkelen spesifiserer at mennesker som er i og uten arbeid skal respekteres og verdsettes like høyt, dette fordi det handler om hva enkeltindividet anser som meningsfylt (s. 7-15).

Funnene viser at de som deltok i frivillig arbeid var mer tilfreds med livet, enn de som deltok i ordinært arbeid (Campen & Cardol, 2009, s. 57-59). Dette samsvarer med funn i Carmichael & Clarke (2020) som nevner at flere deltakere forteller at frivillig arbeid ga dem selvtillit, egen utvikling og sosial integrering (s. 7-15). I artikkelen til Lindsay et al. (2021, s. 1660-1663) svarer deltakerne at deltakelse i frivillig arbeid ga dem mulighet til å utvikle nye ferdigheter, som kan sees i sammenheng med svarene i Carmichael & Clarke (2020, s.7-15) om egenutvikling.

> *"I like the fact that through volunteering you're able to try something new and learn from it and take that into the future with you ... This year I'm going to be applying to university in the program I'm interested in. So, volunteering gives me a chance to explore different options, then I can pick which ones I feel I fit in better with."* (Lindsay, et al. 2018, s. 329).

Likheter som utvikling av sosiale ferdigheter og det å delta i samfunnet kommer frem både i Carmichael & Clarke (2020, s. 7-15) og Lindsay et al. (2021, s. 1660-1663) som viktige faktorer for økt livskvalitet gjennom deltakelse i frivillig arbeid. Lindsay, et al. (2018) tar også for seg hvordan deltakelse i frivillig arbeid gir sosial integrering. Dette er den eneste artikkelen i våre funn som trekker frem hvordan deltakelsen ga en klarere ide om karrieremulighetene som finnes, samt at deltakerne forteller at de fant sine interesser innen arbeid gjennom frivillig arbeid (s. 325-331).

I følge Lindsay et al. (2021) forteller deltakerne at deres karriereambisjoner ble påvirket av interesser og hobbyer. De forteller også at deltakelsen i frivillig arbeid har bidratt til å utforske interesser og lære nye ferdigheter som fører til at de får mulighet til å oppdage hva som oppleves som meningsfylt for dem (s. 1660-1663). Gjennom å stå opp for seg selv og kjempe for egne rettigheter, samt egne behov ble det lettere for deltakerne å finne passende karrierevei med tanke på funksjonsnivå (Carmichael & Clarke, 2020, s. 7-15). En deltaker forteller at hun endret karrierevei på grunn av endrede interesser og opplevelsen av hva frivillig arbeid ga henne (Lindsay et al. 2018, s. 325-331). Videre forteller deltakerne at gjennom å uttrykke og adressere egne styrker og svakheter, samt stå opp for seg selv, kan en lettere bidra til en endring i omgivelsene på en arbeidsplass og dra nytte av lærte ferdigheter (Lindsay et al. 2021, s. 1660-1663).

Tilrettelegging

Mangel på tilrettelegging på arbeidsplasser, og hvordan dette har en betydning for arbeidsdeltakelsen og livskvaliteten kommer tydelig frem i flere artikler. Artikkelen skrevet av Cyprysiak et al. (2013) påpeker at livskvaliteten til de som er i arbeid, er høyere enn de som ikke er i arbeid. Studiens resultater viser en tydelig forskjell på livskvaliteten til brukergruppen i et tilrettelagt arbeidsmiljø og brukergruppen som ikke er i et tilrettelagt arbeidsmiljø. Dersom omgivelsene på arbeidsplassen er tilrettelagt skårer deltakerne at livskvaliteten er høyere, enn når omgivelsene ikke er tilrettelagt etter deres
funksjonsnivå (s.188-192).

I artikkelen fra Lindsey et al. (2018) forteller noen av deltakerne at de opplevde vanskeligheter med å opprettholde engasjementet rundt deltakelse i frivillig arbeid. Deltakerne uttrykker at noen av utfordringene med arbeidsdeltakelse er å finne arbeidsstillinger, opprettholdelse av balanse mellom arbeid og egenomsorg, og utfordringer knyttet til transport/pendling, samt

negative holdninger fra andre medarbeidere (s.325-331). Dette kan ses i sammenheng med det som står i artikkelen fra Campen & Cardol (2009) hvor det påpekes at ⅓ av brukergruppen ikke er tilfreds med å stå uten jobb. Studien påpeker at dette er et forventet resultat da personer med funksjonsnedsettelser har færre muligheter til å finne og skaffe seg arbeid (s.57-59). Noen av deltakerne i Lindsay et al., (2021) fremhever viktigheten av å hevde seg og uttrykke egne ønsker og behov på arbeidsplassen (s. 1660-1663).

Diskriminering

Enkelte i studien til Carmichael & Clarke (2020) trekker frem at reglene for støtteordning fra staten fraråder mennesker med funksjonsnedsettelser i å delta i frivillig og ordinært arbeid, på grunn av at staten ikke gir økonomisk støtte om menneskene tjener nok penger selv (s. 7-15). Dette kan knyttes opp mot artikkelen til Lindsay, et al. (2018) som poengterer at deltakerne opplever stigmatiserende holdninger knyttet opp mot deres funksjonsnivå (s. 325-331). I studien til Lindsay et al. (2021) forteller deltakerne at de opplever diskriminerende holdninger fra arbeidsplassen, de sier også at dette er noe de forventer ved en fremtidig arbeidsplass og uttrykker bekymring knyttet til diskriminering ved fremtidige jobbintervju og søknadsprosesser (s. 1660-1663). Det nevnes også i Lindsay et al. (2018) at mange av de yngre deltakerne fokuserer på å snu stigmatiserende situasjoner om til noe positivt, men at stigmatiserende holdninger ofte hindrer dem i å delta i frivillig arbeid (s. 325-331).

Deltakerne i studien forteller at de unngår å søke på stillinger på grunn av frykten for stigmatisering fra arbeidsgiver. De opplever også at de ikke får den ønskede jobben, noe som de selv mener kan knyttes til stigmatisering (Lindsay et al. 2018, s. 325-331). Dette nevnes også i Lindsay et al. (2021), at deltakerne uttrykker frykt for stigmatisering under jobbsøking og intervjuprosessen, dette fører til vanskeligheter med å få den jobben de ønsker (s.1660-1663).

Helse

Carmichael & Clarke (2020) forteller at grunnet begrenset utførelseskapasitet måtte deltakere slutte å arbeide, da de ikke klarte å delta i frivillig arbeid på grunn av uforutsigbarhet i egen helse. Artikkelen spesifiserer dette gjennom deltakernes opplevelser av at "feil type" arbeid har en negativ innvirkning på deres helse. Artikkelens funn forteller at balansen mellom arbeidsdeltakelse og egenomsorg kan være en utfordring (s. 7-15). I artikkelen skrevet av Lindsay et al. (2021) blir balansen mellom arbeidsdeltakelse og egenomsorg beskrevet med lignende sammenfatning, hvor tre unge voksne med funksjonsnedsettelse forklarte at de hadde

utfordringer knyttet til å balansere frivillig arbeid med andre ansvarsområder, inkludert egenomsorg (s. 1660-1663).

Selvtillit, struktur i hverdagen, og den sosiale støtten øker ved å få muligheten til å delta i arbeid ifølge Carmichael & Clarke (2020). Det fortelles videre at deltakelse i arbeid også ble en kilde for økonomisk sikkerhet og uavhengighet. En av deltakerne forteller derimot, at den økonomiske belønningen ikke har så mye å si, fordi arbeidsdeltakelsen betyr mer enn den økonomiske gevinsten av det (s. 7-15).

> *"My friends always say to me "i don´t know how you survive on that money" But the financial reward are of less importance than the satisfaction work gives her: I survive because everything else isn´t important. She says she 'can get by' with less food or delay paying her rent "for a bit longer until the next job comes"* (Carmichael & Clark, 2020, s. 9).

I funnene kommer det frem hvordan deltakerne forholder seg til det å finne en passende jobb (Lindsay et al. 2018, s. 325-331). En deltaker sier at han er avhengig av rullator og at han ikke mestrer å stå oppreist over lengre tid, han fokuserer på å finne en jobb som passer eget funksjonsnivå og ivaretar egen helse. En annen deltaker nevner at han ønsker å trene på egen fremkommelighet i rullestol slik at han lettere kan ha en jobb hvor manøvrering av rullestolen ikke vil være en hindring (Lindsay et al. 2018, s. 325-331).

5.0 Diskusjon

I dette kapittelet diskuteres våre funn opp imot ergoterapeutisk teori og vår kompetanse for å svare på problemstillingen om hvordan meningsfylt arbeid kan påvirke livskvaliteten til mennesker med fysisk funksjonsnedsettelse. Vi tar i bruk valgte funn fra artiklene og diskuterer opp imot de fire prinsippene innenfor Occupational justice og de fire dimensjonene Doing, Being, Becoming og Belonging.

Arbeidsdeltakelse

Ut fra artiklenes resultat ser vi at ordinært og frivillig arbeid er likestilte aktiviteter som har en betydning for personene dersom de anser den type arbeid som meningsfylt (Carmichael & Clarke, 2020, s.7-15; Lindsay et al. 2021, s. 1660-1663 og Lindsay et al. 2018, s. 325-331). Dette kan ses i sammenheng med hva OJ forteller i prinsippet om *Inclusive Classification of Occupation*, altså at hver aktivitet skal bli sett på som like viktig (Stadnyk et al., 2010, s. 323). Med dette kan en se at opplevelsen av at aktiviteten er likestilt, avhenger av personens selvoppfattelse av meningsfull aktivitet, og hva personen selv har et ønske, interesse eller behov for å gjennomføre. Hocking (2017) forteller om meningsfull aktivitet, og hvordan det har betydning på livskvaliteten. For å forstå livskvalitet, er en nødt til å se at det en har, ikke har betydning for livskvaliteten (s. 31). En må se livskvaliteten sammen med hva en klarer å mestre og hva en kan *bli* av det en *gjør*.

Deltakelse i arbeid fører til at brukergruppen opplever mer struktur i hverdagen og følelsen av å være i et fellesskap. Gjennom å delta i et fellesskap motvirkes følelsen av isolasjon (Carmichael & Clarke, 2020, s.7-15). Gjennom det brukergruppen *gjør* i livet, vil de utvikle seg og eget potensial slik at de har muligheten til *å bli* det de selv ønsker. For at brukergruppen skal kunne *bli* det de ønsker og oppleve god livskvalitet gjennom å delta i arbeid, er deltakelsen avhengig av samspillet mellom dem selv, arbeidets krav, tilhørigheten i samfunnet og omgivelsene på arbeidsplassen (Wilcock & Hocking, 2015, s.137).

I artikkelen til Campen & Cardol (2009) nevnes det at halvparten av den generelle befolkningen opplever lav livskvalitet selv om de er i arbeid (s. 57-59). Dette kan indikere at resultatet skyldes at den generelle befolkningen stiller høyere krav til arbeidslivet. Det kan tenkes at de står i "feil type" arbeid opp mot hva de finner meningsfullt eller tar deltakelsen i arbeid for gitt. Det kan også tenkes at den generelle befolkningen har et hierarkisk syn på arbeidslivet og at mange

søker etter arbeid som samfunnet anser som viktig. Dette står i strid med hva det andre prinsippet i OJ *Inclusive Classification of Occupations* legger vekt på, som fokuserer på at alt arbeid skal bli sett på som like meningsfullt (Stadnyk et al., 2014, s 323). Det handler om at deltakelsen i arbeid, eller valget om å være arbeidsledig, skal bli likestilt så lenge brukergruppen anser deltakelsen som viktig og meningsfull, og ikke som en forventning satt av samfunnet.

Et viktig grunnlag bak dimensjonene doing og being er at aktivitetene bør være meningsfulle. Resultatene fra artiklene til Carmichael & Clarke (2020, s. 7-15) og Lindsey et al. (2018, s. 325-331) trekker frem at frivillig arbeid har bidratt til å oppdage karrieremuligheter gjennom det de *gjør*, på grunn av brukergruppens interesser. Gjennom deltakelse i aktivitet og tilhørighet med andre vil en oppnå dimensjonen *å høre til* fordi en får opplevelsen av å være en del av noe større enn seg selv. Denne opplevelsen bidrar til en klarere tanke på hva en ønsker å *oppnå* på et senere tidspunkt gjennom deltakelsen i aktivitet. Begrepet Occupational Alienation kan forklare utfallet av hva som skjer når mennesker ikke opplever meningsfullhet, da begrepet omhandler følelsen av meningsløshet i daglige aktiviteter (Stadnyk et al., 2014, s. 317). Deltakerne forteller om det å stå i "feil type" arbeid og hvordan dette kan påvirke livskvaliteten på en negativ måte (Carmichael & Clarke, 2020, s. 7-15). Så lenge arbeidet oppleves meningsfullt for den enkelte, vil arbeidet påvirke livskvaliteten positivt da brukergruppen får mulighet til å delta i "rett type" arbeid og oppnå empowerment slik som poengtert i prinsippet *Empowerment through Occupation* (Stadnyk et al., 2014, s. 322).

Tilrettelegging

Funnene viser til viktigheten av tilrettelegging og muliggjørelse for aktivitet og deltakelse. Dette blir spesifisert i funnene av Carmichael & Clarke, 2020, s. 7-15; Cyprysiak et al., 2013, s. 188-192; og Lindsey et al., 2018, s. 325-331. Det kan tolkes til at viktigheten med tilrettelegging på arbeidsplassen har en positiv betydning for livskvalitet og muliggjør for deltakelse i både ordinært- og frivillig arbeid. Det tredje prinsippet i OJ *Enablement of occupational potential* tar for seg hvordan en kan muliggjøre aktivitet og deltakelse gjennom tilrettelegging (Stadnyk et al., 2014, s. 323). Som nevnt i innledningen finnes det ulik grad av fysisk funksjonsnedsettelse, dersom arbeidsplassen er *Occupational just* vil tilretteleggingen tilpasses etter arbeidstakers behov. IA-avtalen er utarbeidet for at blant annet mennesker med funksjonsnedsettelse skal få et mer inkluderende arbeidsliv og er med på å redusere sosiale forskjeller (IA-avtalen, 2019). IA-Avtalen skal kunne bidra med tilrettelegging for et

inkluderende arbeidsmiljø, likevel kan en se gjennom forskningen i artiklene at dette ikke nødvendigvis skjer på alle arbeidsplasser.

Gjennom *Diversity, inclusion and shared advantage of occupational participation* vil brukergruppen kunne delta etter egen evne, oppleve sosial likhet og inkludering slik at de kan delta i arbeidslivet. Tilrettelegging fører til muliggjøring av dimensjonen *å gjøre,* gjennom *å gjøre* utvikler brukergruppen en forståelse over hva deres aktivitetspotensial er, og kan dermed ta en vurdering på om de ønsker å delta i aktiviteten eller ikke (Stadnyk et al., 2014, s. 323-324 og Wilcock & Hocking, 2015, s. 134-135). Hvis brukergruppen deltar i aktiviteten og den oppleves meningsfull, vil dette føre dem til dimensjonen *å gjøre*. Over tid vil utførelse av aktiviteten føre dem til *å høre til*, hvor de kjenner på tilhørighet i aktiviteten.
Dette understreker viktigheten av å tilrettelegge for arbeid slik at brukergruppen kan føle på tilhørighet i arbeidet. Ved å hevde seg på arbeidsplassen, gjennom å fortelle om egne funksjonsnedsettelser, ønsker og behov, kan brukergruppen få de tilretteleggingene de har behov for. Dette kan føre til økt arbeidsdeltakelse (Lindsay et al. 2021, s. 1660-1663). Tilrettelegging på arbeidsplassen vil minske gapet mellom arbeidsoppgavenes krav og brukergruppens forutsetninger. Vi tenker med dette at brukergruppen i studien til Campen og Cardol (2009) deltar i arbeid som ikke er tilrettelagt etter deres behov og dermed ikke vil oppleve mestringen som har betydning for livskvaliteten.

Diskriminering

Ut ifra våre funn kan en se en sammenheng mellom diskriminering i arbeidslivet og livskvalitet (Carmichael & Clarke, 2020, s. 7-15; Lindsay et al, 2021, s. 1660-1663; & Lindsay et al. 2018, s. 325-331). Deltakerne i en av artiklene forteller at de står i et dilemma, å være i arbeid og å klare seg selv økonomisk, eller å få økonomisk støtte fra staten og være utenfor arbeidslivet. Grunnen til dette er at dersom de tjener over en viss grense på egen hånd, vil de ikke kunne få økonomisk støtte gjennom støtteordningen bevilget fra staten. Brukergruppen opplever dette som diskriminering fra arbeidslivet, ved at de må ta en avgjørelse på å delta i arbeid, eller å være arbeidsledig for å motta økonomisk støtte fra staten for å forsørge seg selv (Carmichael & Clarke, 2020, s. 7-15). OJ tar for seg lik rett til aktivitet og deltakelse, og prinsippet *Empowerment through Occupation* legger vekt på at en får kontroll over eget liv gjennom deltakelse i aktivitet (Stadnyk et al, 2010, s. 322). Sett i sammenheng med funnene i Carmichael & Clarke (2020, s.7-15) kan det tenkes at staten avgjør om brukergruppen skal oppleve empowerment. Dette med tanke på at den økonomiske tryggheten har betydning for menneskers

opplevelse av livskvalitet, og for brukergruppen som ikke får deltatt i arbeidslivet, vil staten ha kontroll over deres økonomiske liv.

Menneskers ulikheter skal ikke definere deres rett til aktivitet og deltakelse er et av hovedsynspunktene i prinsippet *Diversity, Iclusion, and Shared Adventage in Occupational Participation.* Prinsippet understreker at en bestemt aktivitet ikke tilhører en bestemt gruppe i samfunnet (Stadnyk et al., 2010, s. 325). I funnene opplever brukergruppen stigmatisering i jobbsøkeprosessen og i arbeidsmarkedet (Lindsay et al. 2021, s. 1660-1663). I dette tilfellet kan de stigmatiserende holdningen påvirke deres arbeidsdeltakelse fordi brukergruppen på forhånd opplever å bli utelatt fra å delta i arbeidet. Dette står i strid med hva likestilling-og diskrimineringsloven hevder. I *lov om likestilling og forbud mot diskriminering* er formålet å hindre diskriminering av blant annet mennesker med funksjonsnedsettelser og minske samfunnsskapte barrierer mot funksjonshemmede (Likestillings- og diskrimineringsloven, 2017). Hindring av diskriminering i arbeidsmarkedet vil føre til at brukergruppen opplever å være likestilt i jobbsøkeprosessen og dermed ikke opplever at et type arbeid tilhører en bestemt brukergruppe. Det kan tenkes at deltakerne i studien til Campen og Cardol (2009) opplever stigmatisering på arbeidsplassen, og dermed scorer lavt på livskvaliteten. Ved å få muligheten til å delta i meningsfylt arbeid, uten stigmatisering, vil brukergruppen føle på en tilhørighet og å være en del av noe større enn seg selv.

Helse

Arbeidsdeltakelse kan ha en positiv innvirkning på helse og livskvalitet fordi brukergruppen får muligheten til *å gjøre* det de ønsker. Aktivitetsutførelsen og deltakelsen i et sosialt samspill fører til at brukergruppen får mulighet til *å høre til.* Menneskers selvtillit øker av å få delta i arbeid, samt utarbeides det en struktur i hverdagen og en får sosial støtte ved å ha tilhørighet til en arbeidsplass (Carmichael & Clarke, 2020, s.7-15). Dette kan knyttes opp mot OJ og prinsippet om *Empowerment through Occupation* (Stadnyk et al., 2014, s. 322-325). I ergoterapien er arbeid en viktig kilde til struktur og kontroll over eget liv. Ifølge Jacobsen & Petersen (2019) gir arbeidsdeltakelse mulighet til å utvikle egen identitet, motvirke stigmatisering og samtidig strukturere egen hverdag (s. 341).

Deltakerne i studien til Carmichael & Clarke (2020) forteller at arbeid ble en kilde til økonomisk sikkerhet, noe som i dagens samfunn verdsettes høyt og er en viktig del av menneskers opplevelse av selvstendighet. I dagens samfunn kan en se et tydelig lønnsklassefokus, hvordan

ulike jobber gir ulik status og er mer verdsatt enn andre jobber. Disse holdningene motstrider hva Stadnyk et al. (2014) skriver i teorien om OJ *Inclusive Classification of Occupations* om at all aktivitet bør bli oppfattet som likeverdige (s. 322-325). Brukergruppen opplever lavere livskvalitet fordi de har lavere inntekt, enten fordi de ikke deltar i arbeidslivet og mottar støtte fra staten, eller fordi de har lavere arbeidsdeltakelse som gir lavere inntekt. Ifølge Barstad (2017) har den økonomiske sikkerheten betydning for livstilfredsheten og livskvaliteten. Barstad poengterer at de som har gjennomsnittlig eller høyere inntekt har større mulighet til å ta valg i form av å kunne kjøpe tjenester og varer som gjør eget liv enklere (s. 16).

Mennesker med fysisk funksjonsnedsettelser opplever vanskeligheter med det å balansere arbeidsdeltakelse og egenomsorg. Noen forteller at grunnet begrenset utførelseskapasitet og uforutsigbarhet i egen helse måtte de slutte i arbeidet de deltok i (Carmichael & Clarke, 2020, s.7-15; Lindsay et al., 2021, s.1660-1663 og Lindsay et al., 2018, s. 325-331). Dette kan skyldes mangel på tilrettelegging. Som poengtert i Prinsippet *Enablement of occuptational potential* kan tilrettelegging muliggjøre deltakelse og fremme menneskers aktivitetspotensial (Stadnyk et al., 2010, s. 322-325). Når arbeid blir satt i et større fokus enn egenomsorg, oppstår en ubalanse. Dette kan forstås gjennom begrepet Occupational Imbalance som omhandler at mennesker har behov for variasjon innenfor produktivitet, egenomsorg og fritidsaktiviteter som står utenfor betalt arbeid (Stadnyk et al., 2014, s. 316). Når ubalansen oppstår og arbeidet tar overhånd, vil dette skape en negativ belastning og lavere livskvalitet.

Ergoterapeutens rolle

Innhentet forskning understreker viktigheten av at arbeidsforholdet til mennesker med funksjonsnedsettelser blir forsket på for å kunne bidra til å videreutvikle ergoterapeuters arbeid. Ved å forske videre på tema kan ergoterapeuter bidra til at mennesker med fysisk funksjonsnedsettelser mestrer å utføre meningsfylt arbeid og får økt livskvalitet. Kjernekompetansen innenfor ergoterapien er det dynamiske samspillet mellom person, aktivitet og omgivelse. Grunnlaget for dette samspillet er at aktivitet er en essensiell del av menneskers liv og at deltakelsen i meningsfull aktivitet er avgjørende for god helse og trivsel (Peoples, Brandt & Pedersen, 2019, s. 26). Ergoterapeuter kan bruke kjernekompetansen for å fremme meningsfullt arbeid og økt livskvalitet gjennom kartlegging, veiledning for arbeidsgiver og arbeidstaker, tilrettelegging av omgivelser og aktivitet, trening i spesifikk ferdighet og opplyse om egen kompetanse. Slik som nevnt i innledningen, kan ergoterapeuter arbeide på systemnivå for økt arbeidsdeltakelse og holdningsendringer i samfunnet. Et av ansvarsområdene

ergoterapeuter har er å fremme befolkningens helse, trivsel, gode sosiale og miljømessige forhold og bidra til å forebygge psykisk og somatisk sykdom, skade eller lidelse. Dette kan knyttes opp mot folkehelseloven som skal bidra til samfunnsutvikling som fremmer befolkningens helse og trivsel (Folkehelseloven, 2011).

Metodiske betraktninger

Gjennom arbeidet med denne bacheloroppgaven har vi tatt valg som kan være både styrker og svakheter for problemstillingens besvarelse. Vi har vært bevisst på å søke etter litteratur i helsefaglige databaser og ergoterapeutiske tidsskrift som har bidratt til å styrke oppgaven og sikre relevant litteratur. Det finnes databaser med helsefaglig innhold som vi ikke har benyttet oss av og kan derfor ha gått glipp av relevante studier. Studiene vi har brukt er både kvalitative og kvantitative, noe som bidrar til både bredde og dybde i oppgaven. Vi har inkludert studier fra land hvor arbeidsmarkedet kan samsvares med norske forhold, men har forståelse for at det kan være kulturelle forskjeller som vi ikke har tatt i betraktning. Artiklene vi har brukt står på engelsk noe som kan være en svakhet da det kan ha ført til upresise oversettelser og feiltolkninger av studiene. En styrke er at resultatene i våre innhentede artikler har flere likhetsnevnere, men at vi også innhentet en artikkel som påpeker at arbeidsdeltakelse ikke behøver å gi økt livskvalitet, dette gir mulighet for diskusjon rundt tema. Gjennom oppgaven har vi ikke gjennomført egne empiriske undersøkelser, det er derfor kun et bidrag og en nyanse innenfor forskningsfeltet som kunne ha fått andre resultater ved bruk av egen empirisk forskning. Gjennom arbeidet med bacheloroppgaven har vi vært tre personer som har samarbeidet, dette kan ha vært en styrke, da vi har komplementerende egenskaper som har bidratt til å utfylle hverandre.

6.0 Konklusjon

I denne oppgaven har vi vist til hvilken betydning meningsfullt arbeid har for livskvaliteten til mennesker med fysisk funksjonsnedsettelse. For å forstå hvordan meningsfullt arbeid kan påvirke denne brukergruppens livskvalitet har vi valgt å sette fokuset på at alle mennesker skal ha lik rett til å delta i meningsfylt arbeid. Vi har fra teoridelen tatt utgangspunkt i Occupational Justice, og dimensjonene om doing, being, becoming og belonging. Vi har også innhentet forskning hvor vi har trukket ut relevante funn og samfunnsrelevans for å svare på

problemstillingen. Ut ifra resultatene har vi sett hvordan det dynamiske samspillet mellom person, aktivitet og omgivelsene har en betydning for livskvaliteten til personer med fysisk funksjonsnedsettelse. Dersom brukergruppen føler mestring ved aktivitetsutførelsen, ikke opplever stigmatisering, samt deltar i et tilrettelagt arbeidsmiljø etter deres behov og ønsker, vil brukergruppen oppleve occupational balance og livskvaliteten vil kunne øke. Dette fordi arbeid i sin helhet kan skape struktur, selvtillit, og følelsen av kontroll i egen hverdag. Forskningen fra artiklene som vi har innhentet i bacheloroppgaven er ikke spesifikt rettet mot Norske forhold, men på tross av kulturforskjeller kan en likevel se en likhet til arbeidsmarkedet i Norge. Dersom ergoterapeuter skal kunne fremme et arbeidsliv som øker livskvaliteten for mennesker med fysisk funksjonsnedsettelser, mener vi det er nødvendig å forske mer på det norske arbeidsmiljøet og om Norske lover og nasjonale føringer blir ivaretatt opp mot inkludering av mennesker med fysisk funksjonsnedsettelser.

.

7.0 Litteraturliste:

Asgaard, M. & Langdal, I. (2015). *Centrale begreber inden for ergoterapi*. I Å.Brandt, H.Peoples og A.J. Madsen (red.), *Basisbog i Ergoterapi* (4.utg.). Munksgaard.

Arum, L. (2011). *Et arbeidsliv for alle? Arbeidsdeltakelse og og funksjonshemmede- hva er problemene i praksis?* (ISSN: 0801-0865). Funksjonshemmedes fellesorganisasjon. https://kudos.dfo.no/files/c32/c3275259bf27e13cee24d62677b8646c2f1cd0907b26f9dbe022a815599ae2db/Et%20arbeidsliv%20for%20alle%20-%20FFO.pdf

Barstad. (2017). *Økonomi, helse og livskvalitet* (ISSN 0806-2056). Statisk sentralbyrå. https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/_attachment/429442?_ts=1740a955568

Campen, V. C. & Cardol, M. (2009). When work and satisfaction with life do not go hand in hand: Health barriers and personal resources in the participation of people with chronic physical disabilities. *Social Science & Medicine,* 69, 56-60. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2009.04.014

Carmichael, F. & Clarke, H. (2020). Why work? Disability, family care and employment. *Disability & society,* DOI: 10.1080/09687599.2020.1848802

Cyprysiak, P. K., Konarska, M. & Zreda, Z. D. (2013). Self-Perceived Quality of Life of People With Physical Disabilities and Labour Force Participation. *International Journal of Occupational Safety and Ergonomics,* 19:2, 185-194, https://doi.org/10.1080/10803548.2013.11076977

Dalland, O. (2017). *Metode og oppgaveskriving* (6. Utg). Gyldendal Akademisk

Engeset, A. (u.å). Arbeidsdeltakelse- en kilde til god helse for alle? *Ergoterapeuten.* Arbeidsdeltakelse – en kilde til god helse for alle?https://www.ergoterapeuten.no › Public › Download

Ergoterapeutene. (2017). *Dette mener vi- arbeid.* Hentet fra: https://ergoterapeutene.org/ergoterapi/fagomrader-i-ergoterapi/ergoterapi-fagomradet-arbeidshelse/

European union. (u.å.). *Aims and values.* European Union. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values_en

Folkehelseloven. (2011). Lov om folkehelsearbeid (LOV-2011-06-24-29). Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-29

Heen, H. (2008). Om bruken av begrepet arbeid. *Sosiologi i dag*, 38(4), 29-50. Hentet fra: http://ojs.novus.no/index.php/SID/article/view/962/953

Hocking, C. (2017). Occupational justice as social justice: The moral claim for inclusion, *Journal of occupational Science*, 24(1), 29-42. https://doi.org/10.1080/14427591.2017.1294016

IA-avtalen. (2019). Forskrift om tilskudd til bransjeprogrammer under intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv 2019-2022. (FOR- 2019-12-20-2069). Lovdata. https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2019-12-20-2069

Jacobsen, A. & Petersen, S.K. (2015). *Ergoterapi inden for arbejdsrettet rehabilitering og inklusion på arbejdsmarkedet*. I Å.Brandt, H.Peoples og A.J. Madsen (red.), *Basisbog i Ergoterapi* (4.utg.). Munksgaard.

Likestillings- og diskrimineringsloven. (2017). Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (LOV-2017-06-16-51). Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51

Lindsay, S., Cagliostro, E., Leck, J. & Stinson, J. (2021). Career aspirations and workplace expectations among youth with physical disabilities. *Disability and rehabilitation,* 43:12, 1657-1668. https://doi.org/10.1080/09638288.2019.1671505

Lindsay, S., Chan, E., Cancelliere, S. & Mistry, M. (2018). Exploring how volunteer work shapes occupational potential among youths with and without disabilities: A qualitative comparison. *Journal of Occupational Science,* 25:3, 322-336, https://doi.org/10.1080/14427591.2018.1490339

Lund, W. H. (30/04, 2021). Johannes (26):- Det er tøft å kjempe for egen rett til å jobbe. *Forskning.no.* Johannes (26): – Det er tøft å kjempe for egen rett til å jobbe (forskning.no)

Mckinstry, C., Brown, T. & Gustafsson, L., (2014). Scoping reviews in occupational therapy: The what, why, and how to. *Australian Occupational Therapy Journal,* 61(2), 58–66. https://DOI: 10.1111/1440-1630.12080

Ness, N. E. (2017). Alle skal kunne delta. Ergoterapeuters kjernekompetanse. (Brosjyre). Hentet fra: https://ergoterapeutene.sharepoint.com/Arkiv/7Kommunikasjon%20og%20markedsf%c3%b8ring/75Trykksaker/Kjernekompetanse%202017/Ergoterapeuters_kjernekompetanse_Web_enkeltsider.pdf?ga=1

Nes, R. B. (2019, 23/09). *Fakta om livskvalitet og trivsel.* Folkehelseinstituttet.no.https://www.fhi.no/fp/psykiskhelse/livskvalitet-og-trivsel/livskvalitet-og-trivsel/

NOU 2001: 22, (2001). *Fra bruker til borger. En strategi for nedbygging av funksjonshemmende barrierer.* Statens forvaltningstjeneste.

Peoples, H., Brandt, Å. & Pedersen, U. (2015). *Introduktion til ergoterapi*. I Å.Brandt, H.Peoples og A.J. Madsen (red.), *Basisbog i Ergoterapi* (4.utg.). Munksgaard.

Peoples, H. (2017). *Occupational Engagment and quality of life for people living at home with advanced cancer* [Doktorgradsavhandling]. Institute for Public Health.

Regjeringen. (2013). *Konvensjon om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne.* Barn, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Hentet fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/sla/funk/konvensjon_web.pdf

Skarstad, K. (2019) *Funksjonshemmedes menneskerettigheter. Fra prinsipp til praksis*. Universitetsforlaget.

Stadnyk, R., L., Townsend, E., A., & Wilcock, A., A. (2014). Occupational Justice. I C.H. Christiansen. & E.A. Townsend (Red.), *Introduction to occupation: The art and science of living* (2.utg.). Pearson Education.

Svalund, J. & Hansen. S, L. I. (2013) *Inkludering av personer med nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet.* (ISSN 0801-6143). Fafo. https://fafo.no/images/pub/2013/20344.pdf

Taylor, R. R. (2017*). Kielhofner's Model of Human Occupation* (5. utg.). Wolters Kluwer.

Tuntland, H., (2011). *En innføring i ADL. Teori og intervensjon* (2. utg.). Høyskoleforlaget.

Utdanningsforskning.no. (2016, 15.04). *Hva er en fagfellevurdert artikkel?* Utdanningsforskning.no. https://utdanningsforskning.no/artikler/2016/hva-er-fagfellevurdert-artikkel/

Utenriksdepartementet. (2012, 07/11). *Kort om OECD.* Regjeringen.no https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/handel/ud_innsikt/om_oecd/id707180/

Wilcock, A.A. & Hocking, C. (2015). *An Occupational Perspective of Health* (3.utg.). SLACK Incorporated.

Wilcock, A.A. (1999). Reflections on doing, being and becoming. *Australian Occupational Therapy Journal, 46, 1-11.* https://doi.org/10.1046/j.1440-1630.1999.00174.x

Wicks, A. (2011). Occupational Potential: A Tropic Worthy of Exploration, *Journal of occupational Science,* 8(2), 32-35. https://doi.org/10.1080/14427591.2001.9686487

NTNU

Kunnskap for en bedre verden